

ALT FOR VITENSKAPEN!

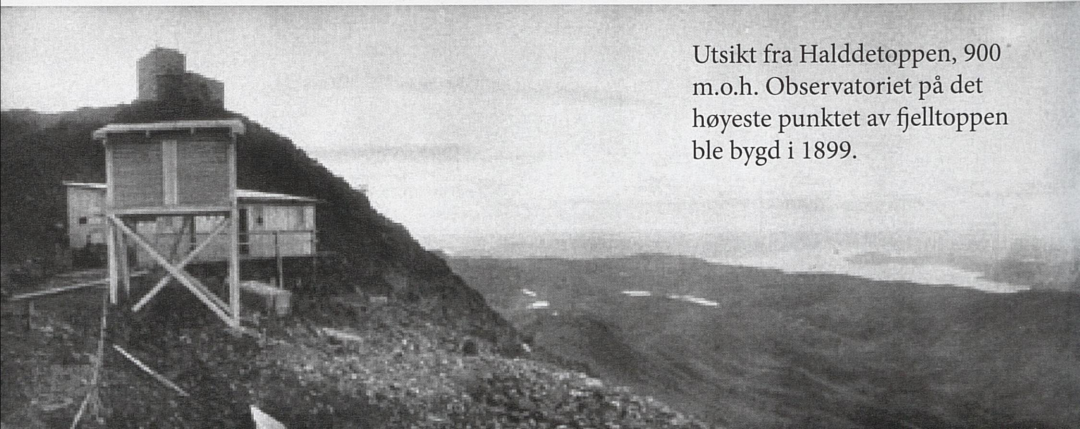

Frognerkilen fabrikk 1903. Næss og Birkeland arbeider på utviklingstrinn 2 av ovnen. Merk klesdrakten: Hvite skjortesnipper og stråhatt!

Historia om Kristian Birkeland

- en samarbeidsproduksjon mellom Sanden kulturupplivingar og Grenland Friteater.

Carl Henrik Ekblom:	Kristian Birkeland
Kjersti Posti Høgli:	Boye, Ida Hammer og Hella Spandonides
Lars Løberg:	Sæland, Næss, Devik, Birkelands assistenter
Leif Arild Sanden:	Postmann Hætta, Sam Eyde og konsul Hooker
Manus:	Leif Arild Sanden og Tor Arne Ursin
Ekstra tekster:	Kjersti Posti Høgli
Regi:	Tor Arne Ursin
Musikk og lyddesign:	Truls Hannemyr
Teknisk tilretteleggelse:	Agnar Ribe
Scenografi:	Maria Løkken
Kostymer:	Guro Dale
Oppfinnelser:	Einar Ottestad
Video- og lysdesign:	Lars Løberg
Teknisk avvikling:	Lars Løberg
Produsenter:	Leif Arild Sanden og Tor Arne Ursin

Utsikt fra Halddetoppen, 900 m.o.h. Observatoriet på det høyeste punktet av fjelltoppen ble bygd i 1899.

Hva skjedde siden?

Kristian Birkeland ble stadig mer paranoid og isolert i Egypt mot slutten. I 1917 ville han reise hjem til Europa via Tokyo, og der ble han funnet død på et hotellrom 16. juni. Ved siden av senga lå en ladd pistol og et tomt glass som hadde inneholdt Veronal. Han hadde tatt 10 gram, mens den foreskrevne dosen var 0,5 gram.

Kanskje var dette "uaktsomme selvmordet" en medvirkende årsak til at minnet om ham bleknet raskt i årene som fulgte. Han passet heller ikke til bildet av den kjekke, norske nasjonalhelten. Også hans ry som vitenskapsmann sank ned i glemsel. Teorien om at nordlyset skapes ved at katodestråler fra sola kommer inn i jordas atmosfære langs magnetiske feltlinjer fant liten anerkjennelse.

Det var først mange år seinere, da man på 1960-tallet begynte å få observasjoner fra amerikanske og sovjetiske satellitter at Birkelands teorier om nordlyset kunne bekreftes. I dag blir han regnet som den første som kom med en grunnleggende korrekt forklaring på nordlyset, underbygd med observasjoner og eksperimenter.

Sam Eyde fortsatte som generaldirektør i Norsk Hydro til han ble sparket i 1918, med den største "gylne fallskjerm" i norsk historie. Det ble holdt en flott avskjedstale for ham. Den hadde han nemlig skrevet selv. Sam Eyde var ikke bare med på å skape **Norsk Hydro**, men hele 34 ulike industriselskaper, hvorav 14 fortsatt eksisterer og sysselsetter 60 000 personer. Hydro ble det viktigste industriselskapet i det moderne Norge og er i dag verdens tredje største produsent av aluminium. I 2004 ble en del av produksjonen skilt ut i **Yara**, som da ble en av verdens største produsenter av kunstgjødsel.

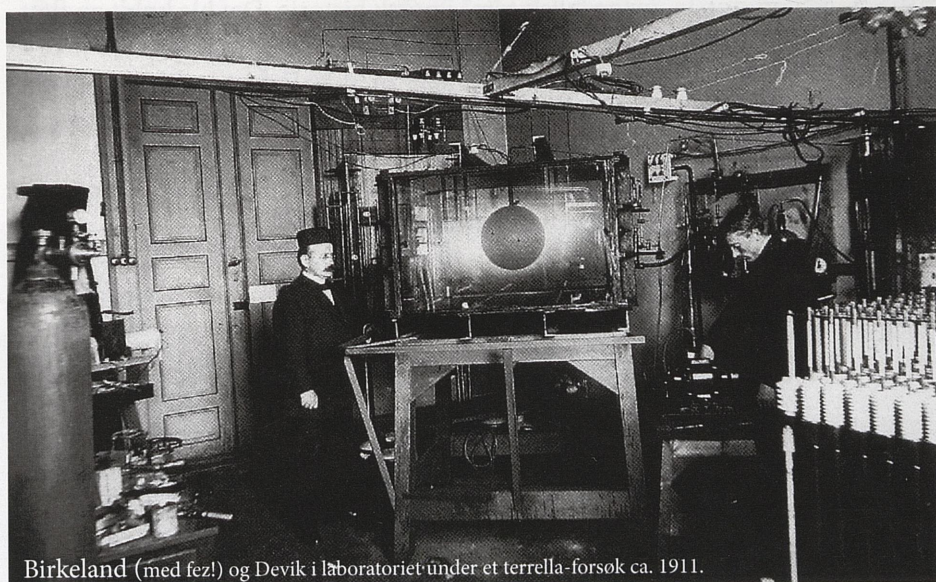
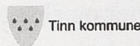
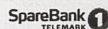
Ida Hammer Birkeland kom økonomisk godt ut av skilsmisseoppgjøret. Hun flyttet inn i en moderne leilighet på Frogner, der hun levde et tilbaketrasket liv, bare avbrutt av faste opphold på Côte d'Azur.

Hella Spandonides kom aldri over tuberkulosen. Fra kuropphold i Europa holdt hun kontakten med Birkeland gjennom brev. "Jeg er nesten friskere her enn i Egypt, jeg synger hver dag og stemmen er i ferd med å komme tilbake." De planla å kjøpe hus sammen. Men brevene ble sjeldnere og svarene hans mer og mer paranoide. De møttes aldri mer.

Mange av Birkelands assistenter, som **Sem Sæland**, **Eivind Bødtker Næss** og **Olaf Devik**, gjorde etter hvert lysende karrierer innenfor forskning og næringsliv. Sæland holdt minnetalen over Birkeland ved begravelsen i 1919: ”Jeg har aldri kjent et menneske som har gått så opp i sin vitenskap med den samme hensynsløse henførelse som han.”

Nordlysobservatoriet på Haldde fikk en viktig rolle i nordlysforskningen. I dag er det restaurert av Alta Museum og har ti overnattingsplasser for fot-turister. **Birkelands terrella** står i den faste utstillingen på **Teknisk Museum i Oslo**, sammen med flere andre instrumenter. Enda mer finnes på **Lysbuen Industrimuseum** på Notodden, bl.a. en modell av den **elektriske kanonen**.

Og Notodden og Rjukan? De ble modeller for drømmen om det moderne Norge. Og ja, de er jo der fortsatt. I 2015 kom Rjukan-Notodden Industriarv på Unescos Verdensarvliste. Hvis du ikke har vært der, kan du jo ta en tur!

Birkeland (med fez!) og Devik i laboratoriet under et terrella-forsøk ca. 1911.